

สรุปสาระสำคัญ

การสัมมนาเรื่อง อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ ค.ศ. 1991 (Seminar on UPOV 1991) และการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบปิด เรื่อง การคุ้มครองพันธุ์พืชและอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ ค.ศ. 1991 (Closed Workshop on Plant Variety Protection and UPOV 1991)

ระหว่างวันที่ 19-21 สิงหาคม 2567 เวลา 09.00 – 16.00 น.

ณ ห้องประชุม กรุงเทพฯ 2 เซ็นทารา แกรนด์ เซ็นทรัลพลาซ่า ลาดพร้าว กรุงเทพฯ

และบนแพลตฟอร์มการประชุมผ่านทางวิดีโอ Zoom (เฉพาะการสัมมนา)

จัดโดย IP-Key SEA ร่วมกับ สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร

วันที่หนึ่ง : 19 สิงหาคม 2567 เวลา 09.00 – 16.00 น.

รูปแบบการประชุม : onsite และ online

ผู้เข้าร่วมการประชุม : - onsite จำนวน 74 คน ประกอบด้วย กรมวิชาการเกษตร 29 คน สมาคม/บริษัทปรับปรุงพันธุ์ 40 คน และเกษตรกร/นักปรับปรุงพันธุ์ 5 คน

- online จำนวน 110 คน ประกอบด้วย หน่วยงานต่างประเทศ 36 คน หน่วยงานภาครัฐ 25 คน มหาวิทยาลัย/สถาบันวิจัย 23 คน และสมาคม/บริษัทปรับปรุงพันธุ์ 26 คน

1. บทบาทของอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (UPOV) และผลกระทบที่ได้รับจากการส่งเสริมการคุ้มครองพันธุ์พืชเพื่อการพัฒนา

The role of UPOV and its impact on promoting plant variety protection for development

ผู้บรรยาย : Ms. Yolanda Huerta, Vice Secretary-General, International Union for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV)

พันธุ์พืชใหม่มีความสำคัญอย่างมากต่อความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (climate change) ที่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตพืชอาหาร ซึ่งการผลิตอาหารให้เพียงพอและการใช้ทรัพยากรให้น้อยลงเป็นความท้าทายที่สำคัญ ดังนั้นการปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่ที่มีผลผลิตสูง มีคุณภาพดี มีคุณค่าทางอาหารสูง ทนต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงของโลก และตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหานี้ได้

ระบบการคุ้มครองพันธุ์พืชโดยอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (UPOV) เป็นระบบที่สร้างแรงจูงใจและขับเคลื่อนให้มีการปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่ ๆ ปัจจุบันมีสมาชิก 79 สมาชิก ครอบคลุม 98 ประเทศ และ 2 องค์การระหว่างประเทศ ได้แก่ สหภาพยุโรป (European Union, EU) ประกอบด้วย 27 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรีย เบลเยียม บัลแกเรีย โครเอเชีย ไซปรัส เช็ก เดนมาร์ก เอสโตเนีย ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมนี กรีซ ฮังการี ไอร์แลนด์ อิตาลี ลัตเวีย ลิทัวเนีย ลักเซมเบิร์ก มอลตา เนเธอร์แลนด์ โปแลนด์ โปรตุเกส โรมาเนีย สโลวาเกีย สโลวีเนีย สเปน และสวีเดน และ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาแอฟริกา (OAPI: African Intellectual Property Organization) ประกอบด้วย 17 ประเทศ ได้แก่ เบนิน บูร์กินาฟาโซ แคเมอรูน แอฟริกากลาง ชาด คอโมโรส คองโก โกตดิวัวร์ อีแควทอเรียลกินี กาบอง กินี กินี-บิสเซา มาลี มอริเตเนีย ไนเจอร์ เซเนกัล และโตโก ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครอง

พันธุ์พืชใหม่ (UPOV) คือส่งเสริมและสนับสนุนโดยให้สิทธิแก่นักปรับปรุงพันธุ์ หากไม่มีระบบการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่จะทำให้การพัฒนาพันธุ์พืชใหม่ช้าหรือมีพันธุ์พืชใหม่ที่ตอบสนองต่อความต้องการไม่เพียงพอ มีการส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยเป็นผู้ผลิต ปรับปรุงและพัฒนาพันธุ์เข้ามาอยู่ในห่วงโซ่ระบบการผลิต และที่ผ่านมายังไม่เคยพบว่ามี การฟ้องละเมิดโดยเกษตรกรรายย่อย ตัวอย่างประโยชน์ของประเทศที่เป็นสมาชิกอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (UPOV)

1) สาธารณรัฐเกาหลี มีการปรับปรุงพันธุ์พืชให้เกษตรกรเป็นตัวเลือกที่เหมาะสมต่อการปลูกในพื้นที่ โดยมีผลผลิตมากขึ้นและต้านทานโรคและแมลง ซึ่งเกษตรกรได้เห็นพื้นที่ปลูกจริง โดยพันธุ์พืชใหม่เหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีระบบการคุ้มครองพันธุ์พืช

2) สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม มีนโยบายที่ชัดเจนและให้ความสำคัญต่อระบบการคุ้มครองพันธุ์พืช จนนำไปสู่การพัฒนาและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ ในช่วงปี ค.ศ. 1995 – 2005 ผลผลิตที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่มาจากระดับปัจจัยการผลิตที่เพิ่มขึ้น ไม่ได้มาจากการเพิ่มขึ้นของพันธุ์พืชใหม่ และมีจำนวนพันธุ์พืชขายในจตุรัสเบียร์น้อยมาก แต่หลังจากการเข้าเป็นสมาชิก UPOV 1991 ในช่วงปี ค.ศ. 2006 – 2016 มีการจดคุ้มครองพันธุ์พืชมากขึ้นและมีผลผลิตเพิ่มขึ้นทุกปี เนื่องจากการปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่เพิ่มขึ้น และมี GDP เพิ่มขึ้นมากกว่า 2.5 เปอร์เซ็นต์

3) สาธารณรัฐประชาชนจีน มีการปรับปรุงพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับและเป็นอุตสาหกรรมไม้ดอกไม้ประดับที่ใหญ่ส่งผลให้มีการจ้างงานมากขึ้นส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้และการขยายตัวทางการตลาดและเศรษฐกิจ

4) UC Davis California มีการจ่ายค่าตอบแทนในการใช้พันธุ์พืชใหม่ต่ำกว่ารัฐอื่นโดยจ่ายเพียง 8 ดอลลาร์/1,000 ต้น ในแคลิฟอร์เนียอนุญาตให้ปลูกได้ในประเทศ UPOV โดยมีการให้ความรู้แก่เกษตรกรและมียุทธศาสตร์ความรู้ของพันธุ์พืชใหม่

2. มุมมองของนักปรับปรุงพันธุ์พืชต่อการคุ้มครองพันธุ์พืช

Plant breeders' perspective on plant variety protection

ผู้บรรยาย : ดร.บุญญานาถ นาถวงษ์ นายกสมาคมการค้าเมล็ดพันธุ์ไทย

ในประเทศไทยเมล็ดพันธุ์มีการปลูกและพัฒนา และผลิตอยู่ตลอดเวลา ทั้งจากภาครัฐและเอกชนจากหลากหลายประเทศ โดยการส่งออกเมล็ดพันธุ์ของไทยเพิ่มขึ้นทุกปี โดยในปี พ.ศ. 2566 มีปริมาณการส่งออกรวม 53 ล้านตันไปยังทั่วโลก คิดเป็น 300 ล้านดอลลาร์ ซึ่งเป็นรายได้สำคัญของไทย ดังนั้นพันธุ์พืชใหม่จึงสำคัญกับเกษตรกรอย่างยิ่ง ซึ่งจำเป็นต้องมีระบบการคุ้มครองพันธุ์พืชที่มีประสิทธิภาพเพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ลงทุน และประเทศไทยมีเป้าหมายเป็นศูนย์กลางของเมล็ดพันธุ์พืชเขตร้อนของโลก ยินดีทำงานร่วมกับทุกภาคส่วน ในธุรกิจการส่งออกเมล็ดพันธุ์มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ มีมูลค่าประมาณ 300 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยมูลค่าอาจไม่สูงมากเมื่อเทียบกับธุรกิจอื่น ๆ แต่เป็นรายได้ของเกษตรกร เพราะฉะนั้นพันธุ์พืชใหม่จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง

ระบบการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่จะต้องสร้างแรงจูงใจให้เกิดการลงทุนวิจัยและพัฒนา โดยให้การคุ้มครองที่เหมาะสม และยังมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับพันธุ์พืช ซึ่งไม่ใช่ทุกพันธุ์จะเป็นพันธุ์ที่ดีมีคุณภาพสูง ดังนั้นการจะมีพันธุ์พืชที่ดีมีคุณภาพสูงใช้ จำเป็นต้องมีแรงจูงใจที่ดี เพราะฉะนั้นระบบการคุ้มครองพันธุ์พืชจึงสำคัญ

ประเทศไทยมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายที่รวมแนวคิดของสองอนุสัญญา ได้แก่ ทรัพย์สินทางปัญญาด้านพืช (UPOV 1978) และการอนุรักษ์ (อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity : CBD)) ซึ่งมีการแบ่งพืชออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ พันธุ์พืชใหม่ พันธุ์พืช

พื้นเมืองเฉพาะถิ่น พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป และพันธุ์พืชป่า โดยคำนึงถึงของ พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป เป็นประเด็นและอุปสรรคต่อนักปรับปรุงพันธุ์อย่างมาก เนื่องจากขอบเขตของพันธุ์พืชดังกล่าวมีความไม่ชัดเจน เช่น ขอบเขตนั้นรวมถึงพันธุ์ที่มาจากการพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์ที่ใช้ระยะเวลานาน 10 ปี หรือไม่ ซึ่งหากใช้พันธุ์เหล่านี้จะต้องมีการขออนุญาตและทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ตามมาตรา 52 แต่หากพืชนั้นมีอยู่มานานแล้วจะทราบได้อย่างไรว่าเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไปหรือไม่ ดังนั้นจึงอยากให้ยืนยันว่าขอบเขตของพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไปกับพันธุ์พืชที่มีการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ขึ้นมานั้นมีขอบเขตแตกต่างกันเป็นอย่างไร

ข้อห่วงกังวล

- 1) ประเทศไทยยังไม่เป็นสมาชิกอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (UPOV)
- 2) ความมั่นใจของนักลงทุนจากความไม่ชัดเจนของกฎหมาย
- 3) ไม่มีการคุ้มครองพันธุ์ที่มีอนุพันธุ์สำคัญจากพันธุ์ดั้งเดิม (Essentially Derived Varieties : EDV)
- 4) อายุการคุ้มครองที่น้อยเกินไป เนื่องจากการปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่ที่ประสบความสำเร็จมีการใช้ระยะเวลาและมี

ค่าใช้จ่ายค่อนข้างมาก

ดังนั้นประเทศไทยควรมีการแก้ไขกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ให้มีมาตรฐานเช่นเดียวกับ UPOV 1991

คำถาม

1. สำหรับประเทศที่อยากเป็นสมาชิก UPOV มีความจำเป็นหรือไม่ที่ต้องแก้ไขกฎหมาย

ตอบ จำเป็น เนื่องจากกฎหมายภายในประเทศของไทยยังมีความแตกต่างและไม่ครบถ้วน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีข้อกฎหมายที่สอดคล้องกับระบบ UPOV 1991 และการมีเรื่องสายพันธุ์มาเกี่ยวข้องนั้นต้องมีความสมดุลของนักปรับปรุงพันธุ์และเกษตรกร โดยต้องให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์และมีความยุติธรรม รวมถึงดูแลเกษตรกรอย่างเหมาะสม

3. อนุสัญญา UPOV 1991 กับการที่เป็นเครื่องมือในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (SDGs)

UPOV 1991 Convention as a tool to achieve the UN Sustainable Development Goals (SDGs)

ผู้บรรยาย : Ms. Yolanda Huerta, Vice Secretary-General, International Union for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV)

การพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals (SDGs)) เป็นชุดเป้าหมายการพัฒนาระดับโลกหลังปี ค.ศ. 2015 ที่ได้รับการรับรองจากองค์การสหประชาชาติ (UN) มีระยะเวลาในการบรรลุเป้าหมายภายใน 15 ปี เป็นทิศทางการพัฒนาที่ทุกประเทศต้องดำเนินการร่วมกัน โดยมีทั้งหมด 17 เป้าหมาย (Goals) โดย UPOV เลือกใช้ 6 เป้าหมายที่สอดคล้อง ได้แก่

เป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจน (No Poverty) โดยการพัฒนารูปแบบพันธุ์พืชใหม่ ๆ และการทำการเกษตรที่ดีขึ้น ที่ทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น และพัฒนาวิธีการผลิตผลผลิตทางการเกษตรให้มีคุณภาพดี

เป้าหมายที่ 2 ขจัดความหิวโหย (Zero Hunger) การที่มีพันธุ์พืชใหม่ที่สามารถต้านทานโรคและแมลง ความแห้งแล้ง มีผลผลิตสูง จะทำให้ใช้ทรัพยากรลดลงแต่ได้ผลผลิตมากขึ้น

เป้าหมายที่ 9 อุตสาหกรรม นวัตกรรม และโครงสร้างพื้นฐาน (Industry, Innovation and Infrastructure) มีความสำคัญในการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่และมีการลงทุน ซึ่งอยู่ในภารกิจสำคัญของ UPOV เพื่อประโยชน์ต่อสังคม

เป้าหมายที่ 12 การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (Responsible Consumption and Production) ตัวอย่างเช่น ประเทศเคนยาที่เพิ่งเข้าเป็น UPOV มีการปรับปรุงพันธุ์ข้าวที่มีความทนต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

เป้าหมายที่ 15 การดำรงชีวิตและที่ดิน (Life and Land) คือปกป้อง พื้นฟู และสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบก อย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ต่อสู้การกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและพื้นสภาพกลับมาใหม่ และหยุดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ มีการใช้ทรัพยากรลดลงแต่ได้ผลผลิตมากขึ้น

เป้าหมายที่ 17 ความร่วมมือเพื่อเป้าหมาย (Partnerships for the Goals) การเป็นสมาชิก UPOV เป็นการสร้างความมั่นใจให้นักลงทุน เพราะการปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่ต้องใช้เวลา 5-7 ปี จึงจะได้พันธุ์ ดังนั้นต้องมีแรงจูงใจให้นักปรับปรุงพันธุ์พืช ซึ่งต่อมาจะทำให้เกิดการจ้างงาน มีการสร้างรายได้ และนำไปสู่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยรวม

4. CPVR และการส่งเสริมระบบเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของ สหภาพยุโรป

The contribution of the CPVR system to the EU economy and environment

ผู้บรรยาย : Mr. Francesco Mattina, President, Community Plant Variety Office (CPVO)

ระบบ CPVR (Community plant variety right) มีการดำเนินการมากกว่า 30 ปี ในสหภาพยุโรปซึ่งมีข้อมูลต่าง ๆ มากพอสมควร จึงได้มีการศึกษาอิทธิพลและผลกระทบของระบบ CPVR ต่อด้านต่าง ๆ เช่น รายได้ของเกษตรกร การเติบโตทางเศรษฐกิจ จำนวนพันธุ์พืชใหม่ และศักยภาพในการผลิต โดยตั้งสมมติฐานว่าการมีระบบ CPVR กับไม่มีระบบ CPVR จะมีผลกระทบแตกต่างกันอย่างไรในแต่ละด้าน จึงได้เริ่มศึกษาในปี ค.ศ. 2022 วิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลร่วมกับหน่วยงานอื่น โดยมีขั้นตอนและรายละเอียดในการศึกษา ดังนี้

1. General remarks of the study on impact

ศึกษาผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การละเมิด ความสามารถในการแข่งขันของเกษตรกรในสหภาพยุโรป และผลกระทบที่จะมีต่อประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็น ราคา รายได้ ผู้บริโภค ผลผลิต โดยต้องมีแหล่งข้อมูล เริ่มจากแหล่งข้อมูลของที่มีอยู่จากหลาย ๆ แหล่ง เช่น ข้อมูลสิทธิบัตร ข้อมูลทะเบียนของพันธุ์พืชที่ไม่ได้รับการคุ้มครอง ทะเบียนพาณิชย์ และข้อมูลทรัพย์สินทางปัญญาอื่น ๆ

2. The impact of CPVR system on EU Economy

การวิเคราะห์ผลกระทบในเชิงลบโดยนักเศรษฐศาสตร์ ในกรณีที่ไม่มีระบบ CPVR จะเป็นอย่างไร ในปัจจุบันหลังจากการใช้ระบบ CPVR กว่า 30 ปี พบว่ามีประโยชน์อย่างเห็นได้ชัดมากกว่าการไม่มีระบบ โดยเฉพาะในแง่ของภาคการผลิต โดยในพืชไร่ พืชผัก ไม้ผล ไม้ประดับ จะลดลง 6.4 เปอร์เซ็นต์ 2.4 เปอร์เซ็นต์ 4.7 เปอร์เซ็นต์ และ 15.1

เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ ในขณะที่ไม่ประดังจะลดลงอย่างมาก และผลกระทบเชิงบวกต่อเศรษฐกิจ คือ ช่วยให้มีอาหารเพียงพอสำหรับมนุษย์ เพิ่ม GDP ภาคการเกษตร

3. Impact of CPVR system on Environment and Society

ปัจจุบันยุโรปมีผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศอย่างมาก โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำ สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปจากภูมิอากาศแบบเมดิเตอร์เรเนียน (Mediterranean) เป็นแบบร้อนชื้น (Tropical) แบบเอเชีย ทำให้ปลูกพืชเขตร้อนในยุโรปได้ และที่ดินในการเกษตรที่มีอย่างจำกัด หากมีสายพันธุ์ที่ดีจะทำให้มีการใช้ที่ดินเท่าเดิมหรือน้อยลง

4. Final considerations

ผลการศึกษาในด้านต่าง ๆ คือ (1) สิ่งแวดล้อม มีการก๊าซเรือนกระจก มีการลดการใช้น้ำ มีการใช้พื้นที่น้อยลงเนื่องจากพันธุ์ดี (2) เกษตรกร นักปรับปรุงพันธุ์ SMEs ในสหภาพยุโรปได้ประโยชน์จากนวัตกรรม มีความเข้าใจถึงคุณค่าที่เพิ่มขึ้นของนวัตกรรม มีความมั่นคง ยอมเสียค่าใช้จ่ายเพื่อพันธุ์ที่ดี (3) ด้านการผลิต การใช้พันธุ์พืชที่มีคุณภาพดีจะช่วยลดการใช้จ่ายแม่ลงและสิ่งแปลกปลอมอื่น ๆ ส่งผลให้ได้ผลผลิตที่เพิ่มขึ้นและมีคุณภาพสูงขึ้น

คำถาม

1. เมื่อยื่นขอรับความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่จากประเทศที่เป็นสมาชิก UPOV เป็นไปได้หรือไม่ที่จะได้รับความคุ้มครองในประเทศสมาชิก UPOV ทั้งหมด

ตอบ การเป็นสมาชิก UPOV อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ของอาณาเขต ต้องมีการยื่นคำขอในประเทศนั้น ๆ จึงจะได้รับการคุ้มครอง แต่สามารถใช้ระบบ Prisma tool เข้ามาช่วยบริหารจัดการในการยื่นคำขอภายใต้ระบบกฎหมายของสหภาพยุโรป เมื่อผ่านการตรวจสอบตามขั้นตอนก็จะได้รับความคุ้มครองในประเทศนั้น

2. ในอนาคตเป็นไปได้หรือไม่ที่จะขอรับความคุ้มครองแล้วได้รับความคุ้มครองในประเทศสมาชิกทั้งหมด

ตอบ ในอนาคตอาจมีความเป็นไปได้ที่จะมีการเปลี่ยนแปลง แต่ในปัจจุบัน การคุ้มครองพันธุ์พืชยังคงเป็นเรื่องของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตาม ระบบ Prisma tool ช่วยอำนวยความสะดวกในการยื่นขอคุ้มครองพันธุ์พืช โดยสามารถยื่นคำขอเพียงครั้งเดียว และยังสามารถแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายรายงานผลการตรวจสอบการปลูก (DUS Report) ได้ ซึ่งช่วยลดระยะเวลาในการจดทะเบียนคุ้มครองพันธุ์พืชในประเทศสมาชิกภาคีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ประสบการณ์ของประเทศสมาชิกอนุสัญญา UPOV 1991 (เวียดนาม ญี่ปุ่น สหภาพยุโรป)

Experiences of UPOV 1991 members (Vietnam, Japan, EU)

ผู้บรรยาย : 1. Dr. Nguyen Thanh Minh, Vietnam Seed Support Service Center

สถานการณ์ในประเทศเวียดนามเกี่ยวกับด้านพันธุ์พืชในช่วงก่อนการเป็นสมาชิก UPOV 1991 ในประเทศเวียดนามมีพืชอาหารหลักทั่วไป คือ ข้าวและข้าวโพด ส่วนใหญ่นำเข้าจากประเทศฟิลิปปินส์ ในด้านการปรับปรุงพันธุ์จะดำเนินการโดยภาครัฐเป็นหลัก ขณะที่ผู้ค้าเมล็ดพันธุ์ดำเนินการโดยภาคเอกชน

เวียดนามเริ่มมีการนำระบบการคุ้มครองพันธุ์พืชเข้ามาใช้ในปี ค.ศ. 1995 ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. 2001 – 2006 มีความสนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิก UPOV 1991 เพื่อกระตุ้นการพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่ จากนั้นจึงดำเนินการและได้

เข้าร่วมเป็นสมาชิกรายที่ 63 ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2006 และใช้ระบบ UPOV 1991 เป็นต้นมา ภายหลังปี ค.ศ. 2006 ที่ได้เข้าร่วมสมาชิก UPOV 1991 แล้ว พบว่าจำนวนผู้ยื่นขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่เพิ่มมากขึ้นทั้งจากภายในประเทศและภายนอกประเทศ เกษตรกรสามารถเข้าถึงพันธุ์ใหม่ได้มากขึ้น ซึ่งเป็นพันธุ์ที่มีลักษณะดี ผลผลิตสูง ต้านทานโรค และมีการนำพันธุ์เข้าจากต่างประเทศมาจตุ้มครองมากขึ้น เนื่องจากเวียดนามมีกฎหมายที่คุ้มครองพันธุ์พืชที่มีประสิทธิภาพสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ลงทุนจากต่างประเทศได้

VINA Seed Corporation รายงานว่าชาวนาที่นำข้าวพันธุ์ใหม่ที่ได้รับ ความคุ้มครองไปปลูกนั้น มีคุณภาพดี ให้ผลผลิตสูง ทนต่อสภาพแวดล้อม ทนต่อโรคและแมลงศัตรูพืช สามารถขายได้ราคาสูงกว่าพันธุ์ข้าวทั่วไปที่ไม่ได้รับความคุ้มครอง ซึ่งในปี ค.ศ. 2006 ผลผลิตข้าวอยู่ที่ 4.9 ตัน/เฮกตาร์ ในขณะที่ ปี ค.ศ. 2023 มีผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นจากเดิมเป็น 6.1 ตัน/เฮกตาร์ ผลผลิตที่มากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพืช 3 ชนิด ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด และมันเทศ ทำให้ GDP ของภาคการเกษตรของประเทศเวียดนามสูงขึ้น นอกจากนี้รัฐบาลมีการสนับสนุนและให้งบประมาณลงทุนเพื่อให้มีการปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่เพิ่มขึ้น เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชากร ตัวอย่างพันธุ์พืชใหม่ที่ประสบความสำเร็จในเวียดนามคือ ข้าวพันธุ์ ST25 ซึ่งเป็นข้าว คุณภาพดีที่เกิดขึ้นมาได้เนื่องจากการมีระบบคุ้มครองพันธุ์พืชที่ดี ซึ่งได้รับรางวัลพันธุ์ข้าวที่ดีที่สุดถึงสองครั้ง

ผู้บรรยาย : 2. Ms. Minori Hagiwara, Plant Variety Protection Office, Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries (MAFF), Japan

การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (Climate Change) ส่งผลกระทบต่อระบบการคุ้มครองพันธุ์พืช โดยกล่าวถึงองค์กร NASA ที่มีรายงานว่าภายในปี ค.ศ. 2070 ผลผลิตทางการเกษตรจะลดลงอย่างมาก โดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีผลผลิตจะลดลงถึง 10 เปอร์เซ็นต์

ในอดีตประเทศไทยมีการส่งออกข้าวสูง ปัจจุบันมีแนวโน้มลดลงเนื่องจากมีน้ำท่วมขังนา ประสบปัญหาภัยแล้งเป็นระยะเวลาหลายเดือน ทำให้ผลผลิตข้าวลดลง โรคและแมลงจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในอีก 20 ปีข้างหน้าจึงจำเป็นต้องมีพืชพันธุ์ใหม่ที่ต้านทานโรคต่าง ๆ ได้

ประเทศไทยและเวียดนาม ประสบปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศเช่นเดียวกัน แต่เวียดนามยังสามารถส่งออกข้าวได้มากขึ้น ในขณะที่ข้าวของไทยมีความสามารถในการแข่งขันลดลง โดยผลผลิตข้าวของเวียดนามอยู่ที่ 6.1 ตัน/เฮกตาร์ ขณะที่ไทยอยู่ที่ 2.8 ตัน/เฮกตาร์ ซึ่งมีความแตกต่างกันมาก และการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศจะทำให้ความแตกต่างนี้มากขึ้น หากต้องการให้มีพันธุ์พืชใหม่มากขึ้น จำเป็นต้องมีระบบความคุ้มครองที่ดีขึ้น

ผู้บรรยาย : 3. Mr. Niels Louwaars (Netherlands)

ประเทศเนเธอร์แลนด์เป็นหนึ่งในประเทศที่ริเริ่มก่อตั้งระบบ UPOV และเป็นประเทศสมาชิกที่ใช้ระบบนี้มากกว่า 80 ปี ตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1961 เป็นประเทศชั้นนำด้านการปรับปรุงพันธุ์พืช มีการปรับปรุงพันธุ์ และผลิตเมล็ดพันธุ์มาก ซึ่งการปรับปรุงพันธุ์ต้องใช้ทั้งเวลาและการลงทุน ดังนั้นจึงต้องมีการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่เพื่อไม่ให้เกิดการละเมิดหรือลอกเลียนแบบได้ง่าย การเป็นสมาชิก UPOV ทำให้แต่ละประเทศไม่ต้องปลูกตรวจสอบทุกครั้ง แต่สามารถใช้รายงานผลการปลูก

ตรวจสอบเดิมได้ เนื่องจากประเทศสมาชิกมีกฎหมายที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน การที่ไม่มียระบบการคุ้มครองที่ดีพอ นักปรับปรุงพันธุ์พืชอาจมีความกังวลว่าพันธุ์ที่ดีที่สุดของตนเองจะถูกละเมิด การมีระบบการคุ้มครองพันธุ์พืชที่มีประสิทธิภาพตาม UPOV 1991 จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการลงทุน มีการพัฒนาพันธุ์ใหม่ ๆ มากขึ้น อีกทั้งบริษัทใหญ่หรือบริษัทเล็กสามารถลงทุนได้ด้วยกฎหมายที่มีประสิทธิภาพ ในงานวิจัยของเนเธอร์แลนด์ การมีพันธุ์ใหม่ ๆ ช่วยส่งเสริมความมั่นคงทางอาหาร และเป็นผลดีสำหรับเกษตรกรที่จะมีทางเลือกในการได้ใช้พันธุ์ใหม่เสมอ และทำให้มีความหลากหลายของพันธุ์พืชมากขึ้น

ผู้บรรยาย : 4. Mr. Thor Gunnar Kofoed (Denmark)

COPA (the Committee of Professional Agricultural Organisations) และ GECA (the General Confederation of Agricultural Cooperatives) เป็นภาคประชาสังคม (NGOs) ขนาดใหญ่ของสหภาพยุโรปเป็นตัวแทนเกษตรกรจำนวน 25 ล้านคน ที่มีการปลูกไม้ผล ทำฟาร์มโคนม เลี้ยงสุกร และมีบริษัทมารับซื้อผลิตภัณฑ์จากฟาร์ม การผลิตเมล็ดพันธุ์สำคัญมากในสหภาพยุโรป การผลิตเมล็ดพันธุ์ต้องสอดคล้องกับกฎหมาย UPOV ข้อบังคับการทำเครื่องหมายเมล็ดพันธุ์และส่วนขยายพันธุ์ ข้อบังคับนี้ใช้ได้ในทุกประเทศของสหภาพยุโรป และมีรายชื่อพันธุ์พืชใหม่ Variety list with DUS และระบบ Value for Sustainable Cultivation and Use (VCSU) ซึ่งจะระบุคุณสมบัติของพันธุ์พืชว่ามีมาตรฐานและเหมาะสมกับพื้นที่ใด

ในอดีตข้าวสาลีมีผลผลิตต่ำ ต่อมาเมื่อเป็นสมาชิก UPOV พบว่าข้าวสาลีมีผลผลิตสูงกว่าในสหรัฐอเมริกา เนื่องจากมีพันธุ์พืชใหม่ที่ให้ผลผลิตที่สูงกว่า ในประเทศสวีเดนและเดนมาร์ก สหราชอาณาจักร และเดนมาร์กมีระบบการผลิตที่เคร่งครัดมากกว่าประเทศอื่น ๆ ในเรื่องการไถพรวนและยาฆ่าแมลง แต่ยังสามารถได้ผลผลิตที่ไม่แตกต่างจากประเทศอื่นมากนัก อย่างไรก็ตามพันธุ์ใหม่มักจะมีผลผลิตที่ดีอยู่เพียง 2 – 5 ปี จากนั้นจะมีพันธุ์ใหม่ที่ให้ผลผลิตที่ดีกว่าออกมาสู่ตลาด ส่วนแบ่งทางการตลาดจะลดลง ดังนั้นนักปรับปรุงพันธุ์พืชจึงต้องมีการปรับปรุงพันธุ์ใหม่ ๆ ออกมาเสมอ

คำถาม

1. การเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ปลูกในฤดูถัดไป (Farm saved seeds) ในประเทศเวียดนามเป็นอย่างไร อนุญาตให้เก็บพืชชนิดใดบ้าง

ตอบ ในแง่กฎหมายประเทศเวียดนามเข้าร่วม UPOV 1991 และอนุญาตให้สามารถเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ แต่สำหรับไม้ดอกไม้ประดับ หรือผลไม้ยังมีปัญหาอยู่ ซึ่งจะมีการทบทวนและแก้ไขกฎหมาย โดยศึกษาตัวอย่างจากประเทศญี่ปุ่นที่อนุญาตให้เก็บได้ในบางชนิด ตัวอย่างในประเทศอื่น ๆ เช่น ประเทศกานาอินเดียเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเพื่อเมล็ดพันธุ์ที่ดี สำหรับประเทศเดนมาร์กเกษตรกรไม่ค่อยสนใจราคาเมล็ดพันธุ์ เพราะเวลามีพันธุ์ใหม่ออกมาจะอยู่ได้แค่ 2 – 3 ปี ในปีถัดไปก็จะมีพันธุ์ใหม่ออกมา ประเทศเดนมาร์กมีระบบ Clean Seed จึงมีความต้องการได้เมล็ดพันธุ์ใหม่ ๆ ออกมาเสมอ และต้องสร้างความตระหนักรู้ให้แก่เกษตรกรด้วย

ภาพประกอบการสัมมนาวันที่หนึ่ง

วันที่สอง : 20 สิงหาคม 2567 เวลา 09.00 – 16.00 น.

รูปแบบการประชุม : onsite (ไม่มี online)

ผู้เข้าร่วมการประชุม : จำนวน 63 คน ประกอบด้วย ผู้แทนจากหน่วยงานต่างประเทศ 5 คน เกษตรกร 40 คน และ
หน่วยงานภาครัฐ 18 คน

1. สถานการณ์การคุ้มครองพันธุ์พืชในประเทศไทยในปัจจุบัน

The Current Status of Plant Variety Protection in Thailand

ผู้บรรยาย : นางสาวธิดาภรณ์ แสนอุดม ผู้อำนวยการสำนักคุ้มครองพันธุ์พืช

ประเทศไทยเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization, WTO) ซึ่งในข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า (The Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights --TRIPs) ข้อ 27.3 บ (27.3b) กำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องจัดให้มีการคุ้มครองพันธุ์พืช โดยใช้ ระบบสิทธิบัตร (Patent systems) หรือระบบกฎหมายเฉพาะที่มีประสิทธิภาพ (Effective *sui generis* system) หรือทั้งสองระบบร่วมกัน และโดยที่ประเทศไทยไม่อนุญาตให้การคุ้มครองสิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิต (พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 9) จึงเลือกแนวทางการให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ โดยใช้ระบบกฎหมายเฉพาะของตนเอง โดยนำสองแนวคิดของอนุสัญญาระหว่างประเทศเข้ามาไว้ด้วยกัน คือ อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (The International Convention for the Protection of New Varieties of Plants : UPOV) และอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity : CBD) ซึ่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 แบ่งออกเป็น 2 ระบบในพืช 4 ประเภท ได้แก่ (1) การคุ้มครองเชิงทรัพย์สินทางปัญญา : ระบบการจดทะเบียน คือ พันธุ์พืชใหม่ (New Plant Variety) และพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น (Local Domestic Plant Variety) (2) การคุ้มครองเชิงอนุรักษ : ระบบการขออนุญาต ควบคุมกำกับดูแลการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ คือ พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป (General Domestic Plant Variety) และพันธุ์พืชป่า (Wild Plant Variety) ชนิดพืชที่ได้รับการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่จะต้องเป็นชนิดพืชที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดไว้เท่านั้น (มาตรา 14) ปัจจุบันมีทั้งหมด 107 รายการ ได้แก่ กลุ่มพืชไร่ 21 รายการ กลุ่มพืชผัก 25 รายการ กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับ 27 รายการ กลุ่มไม้ผล 27 รายการ กลุ่มพืชให้เนื้อไม้ 5 รายการ และกลุ่มเห็ด 2 รายการ และสิทธิของผู้ทรงสิทธิในพันธุ์พืชใหม่มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการ ผลิต ขาย หรือจำหน่ายด้วยประการใด นำเข้ามาในราชอาณาจักร ส่งออกนอกราชอาณาจักร หรือมีไว้เพื่อกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดดังกล่าว ซึ่งส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชใหม่ และข้อยกเว้นสิทธิในพันธุ์พืชใหม่ ได้แก่ (1) การกระทำเกี่ยวกับพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการคุ้มครอง โดยไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นส่วนขยายพันธุ์ (2) การศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือวิจัยเกี่ยวกับพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการคุ้มครอง เพื่อปรับปรุงพันธุ์หรือพัฒนาพันธุ์พืช (3) การกระทำเกี่ยวกับพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการคุ้มครอง ซึ่งกระทำโดยสุจริต (4) การเพาะปลูกหรือขยายพันธุ์สำหรับพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการคุ้มครอง โดยเกษตรกร ด้วยการใช้ส่วนขยายพันธุ์ที่ตนเองเป็นผู้ผลิต (5) การกระทำเกี่ยวกับพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการคุ้มครอง โดยไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้า (6) การขายหรือจำหน่ายด้วยประการใด ซึ่งส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการคุ้มครอง ซึ่งถูกนำออกจำหน่าย โดยผู้ทรงสิทธิหรือด้วยความยินยอมของผู้ทรงสิทธิ

ความแตกต่างระหว่างอนุสัญญา UPOV 1991 กับพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 รายละเอียด ดังนี้

ประเด็น	อนุสัญญา UPOV 1991	พ.ร.บ. คุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542
1. ขอบเขตของกฎหมาย	การคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่	- การคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ - การคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น - การควบคุมกำกับดูแลพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไปและพันธุ์พืชป่า และกองทุน (CBD/ABS/ITPGRFA)
2. นิยามนักปรับปรุงพันธุ์พืช	ผู้ทำการปรับปรุงพันธุ์พืช ผู้ค้นพบและพัฒนาพันธุ์พืช นายจ้าง ทายาท	ผู้ทำการปรับปรุงพันธุ์หรือพัฒนาพันธุ์จนได้พันธุ์พืชใหม่
3. ชนิดพืชที่เปิดให้พันธุ์ใหม่จดคุ้มครองได้	ทุกชนิดพืช	เฉพาะชนิดพืชที่รัฐมนตรีประกาศเท่านั้น ปัจจุบันมีจำนวน 107 รายการ
4. เงื่อนไขความใหม่	ต้องยังไม่ขายหรือจำหน่ายส่วนขยายพันธุ์หรือสิ่งที่เกี่ยวเนื่องได้เกินกว่า 1 ปี ภายในประเทศ และในต่างประเทศ 4 ปี สำหรับพืชทั่วไปและ 6 ปี สำหรับไม้ยืนต้น ก่อนวันยื่นขอจดทะเบียน	ต้องยังไม่ขายหรือจำหน่ายส่วนขยายพันธุ์ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เกินกว่า 1 ปี ก่อนวันยื่นขอจดทะเบียน
5. อายุการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่	- พืชทั่วไป ไม่ต่ำกว่า 20 ปี - ไม้ยืนต้นและไม้เถายืนต้น ไม่ต่ำกว่า 25 ปี	- พืชที่ให้ผลผลิตภายในสองปี 12 ปี - พืชที่ให้ผลผลิตเกินกว่าสองปี 17 ปี - พืชใช้เนื้อไม้ 27 ปี
6. ขอบเขตของสิทธิ	- ส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์คุ้มครอง - ผลผลิตและ/หรือผลิตภัณฑ์ พันธุ์ EDVs - พันธุ์ที่จำเป็นจะต้องใช้พันธุ์คุ้มครองในการผลิตทุกครั้ง เช่น ลูกผสมชั่วที่ 1 (F1 Hybrid)	เฉพาะส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์คุ้มครอง
7. ข้อกำหนดเกี่ยวกับการอนุญาตให้เกษตรกรสามารถเก็บเมล็ดพันธุ์พืชใหม่ ไว้ปลูกต่อได้	กำหนดให้สมาชิกอาจพิจารณายึดหยุ่นให้สามารถทำได้ในพืชที่ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดและมีความสำคัญต่อวิถีปฏิบัติทั่วไปของเกษตรกร (common practice)	การเพาะปลูกหรือขยายพันธุ์สำหรับพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการคุ้มครองโดยเกษตรกร ด้วยการใช้ส่วนขยายพันธุ์ที่ตนเองเป็นผู้ผลิต

ประเด็น	อนุสัญญาอุพอฟ 1991	พ.ร.บ. คຸ້ມครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542
8. การคุ้มครองชั่วคราว	มีกำหนดให้มีการคุ้มครองชั่วคราว (Provisional protection) ตั้งแต่วันที่ยื่นขอจดหรือวันที่ประกาศโฆษณาจนถึงวันที่ได้รับการคุ้มครอง	ไม่กำหนดให้มีการคุ้มครองชั่วคราว
9. การตั้งชื่อพันธุ์พืชใหม่	ระบุหลักเกณฑ์อยู่ในกฎหมายหลัก	ระบุหลักเกณฑ์อยู่ในกฎหมายลำดับรอง
10. เงื่อนไขในการรับจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ / เงื่อนไขในการให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (Conditions for the Protection)	- มีความใหม่ (Novelty) - มีความแตกต่างจากพันธุ์ทั่วไป (Distinctness) - มีความสม่ำเสมอ (Uniformity) - มีความคงตัวทางพันธุกรรม (Stability) - มีการตั้งชื่อที่เหมาะสม (Denomination) - ดำเนินการตามวิธีปฏิบัติ (Formality)	- มีความใหม่ (Novelty) - มีความแตกต่างจากพันธุ์ทั่วไป (Distinctness) - มีความสม่ำเสมอ (Uniformity) - มีความคงตัวทางพันธุกรรม (Stability) - มีการตั้งชื่อที่เหมาะสม (Denomination) - ดำเนินการตามวิธีปฏิบัติ (Formality) - กรณีใช้พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไปและพันธุ์พืชป่าในการปรับปรุงพันธุ์ ต้องมีข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ (ABS)

2. ระบบการคุ้มครองพันธุ์พืช UPOV มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ต่อเกษตรกรและนักปรับปรุงพันธุ์พืชอย่างไร รวมไปถึงผลกระทบต่อความยั่งยืนและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

The UPOV PVP system: Benefits for farmers, breeders, and implications to sustainability and climate change

ผู้บรรยาย : 1) Ms. Yolanda Huerta, Vice Secretary-General, International Union for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV)

2) Mr. Francesco Mattina, President, Community Plant Variety Office (CPVO)

พันธุ์พืชใหม่สำคัญต่อความมั่นคงทางอาหารในสถานการณ์ที่สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงมากขึ้นภายใต้ระบบ UPOV มีความร่วมมือกันของผู้เชี่ยวชาญทั่วโลกที่จะปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่ๆ ซึ่งเกษตรกรมากกว่าร้อยละ 80 เห็นว่าพันธุ์พืชใหม่ต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้และยังต้องมีคุณค่าทางอาหาร ช่วยให้เกษตรกรรับมือกับสภาพอากาศได้ และสรุปด้วย 4 ประการที่เป็นหัวใจของพันธุ์พืชใหม่ ได้แก่ ผลผลิตที่ดีขึ้น โภชนาการที่ดีขึ้น ชีวิตที่ดีขึ้น และพืชที่ดีขึ้น

ระบบ UPOV มีวัตถุประสงค์กระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงพันธุ์พืช ซึ่งการที่มีพันธุ์พืชใหม่ เกษตรกรสามารถเลือกได้ และตัวเลือกที่หลากหลายจะสามารถเอาชนะตลาดใหม่ ๆ ได้ เช่น เวียดนาม หลังเป็นสมาชิก UPOV ทำให้เกิดพันธุ์ใหม่ ๆ เมล็ดพันธุ์ใหม่ ๆ ที่คุณภาพสูงขึ้นกระจายสู่เกษตรกร

การอภิปรายกลุ่มในหัวข้อ “มุมมองของเกษตรกรและนักปรับปรุงพันธุ์พืชไทยต่อระบบการคุ้มครองพันธุ์พืชของ UPOV”

Focus group discussion on Thai Farmers and Breeders' views on UPOV PVP system

หลังจากที่รับฟังการบรรยายในเรื่องของอนุสัญญา UPOV แล้วหากประเทศไทยจะปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชให้มีความสอดคล้องและเข้าเป็นสมาชิก UPOV 1991 เกษตรกร ผู้มีส่วนได้เสีย และผู้เกี่ยวข้องจะสนับสนุนหรือไม่ และมีความคิดเห็นอย่างไร โดยการใช้สี (color code) ในการตอบแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ สีเขียว = สนับสนุน สีเหลือง = มีความกังวล และสีแดง = ไม่สนับสนุน หากไม่สนับสนุน หรือมีข้อติดขัด หรือมีข้อห่วงกังวลในเรื่องใดขอแจ้งข้อห่วงกังวลด้วย เพื่อให้เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องจะได้ตอบคำถามและชี้แจงหากเป็นประเด็นที่เข้าใจผิดหรือเข้าใจคลาดเคลื่อน และรวบรวมเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการดำเนินงานต่อไป

แบ่งกลุ่มเกษตรกรเป็น 4 กลุ่ม คือ

- 1) เกษตรกรผู้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ จำนวน 7 คน
- 2) เกษตรผู้ปลูกไม้ผลและผู้ส่งออกกล้วยหอมทอง จำนวน 6 คน
- 3) เกษตรผู้ปลูกข้าวโพด จำนวน 7 คน
- 4) เกษตรผู้ปลูกข้าวและพืชผัก จำนวน 6 คน

ภายหลังการหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่มเพื่อแสดงความคิดเห็นในบริบทของตนตามคำถามข้างต้น ให้ส่งตัวแทนนำเสนอกลุ่มละ 1 คน โดยมีรายละเอียดในข้อคิดเห็นและผลสรุป ดังนี้

ผลการรับฟังความคิดเห็นของเกษตรกรต่อประเด็นการยกระดับกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชของไทยให้เท่าเทียมกับอนุสัญญา
ระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (UPOV1991)

กลุ่ม		ความคิดเห็น ข้อห่วงกังวล และข้อเสนอแนะ			
		เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ข้อห่วงกังวล	ข้อเสนอแนะ
1.	ไม้ดอกไม้ประดับ (7)	ค่อนข้างเห็นด้วย - อย่างไรก็ตามมีข้อห่วงกังวลเนื่องจากยังสับสนระหว่างการแข่งขันทะเบียนและการจดทะเบียนคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่		- ยังไม่ทราบความแตกต่างของสิทธิบัตรกับการคุ้มครองพันธุ์พืช UPOV1991 - ยังสับสนระหว่างการขึ้นทะเบียน / การจดคุ้มครอง - พันธุ์ที่ดีแต่ทำการค้ามานานแล้วไม่ได้รับการคุ้มครอง	- ประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้ ทำความเข้าใจ - มีตัวแทนเข้าไปเป็นอนุกรรมการและกรรมการ
2.	ไม้ผล (8) ผู้ส่งออก กล้วยหอมทอง	เห็นด้วยอย่างยิ่ง - ต้องการความหลากหลายของพันธุ์พืช - ต้องการสิทธิความเป็นเจ้าของพันธุ์ของตน - ต้องการระยะเวลาในการคุ้มครองที่ยาวขึ้น 25 ปี - ต้องการช่วงทดลองตลาดนานขึ้น 3-5 ปี - ต้องการการคุ้มครองพันธุ์ EDV - เพิ่มความสามารถในการแข่งขัน - เป็นโอกาส			
3.	ข้าวโพด (6)	เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง - ในฐานะผู้ใช้พันธุ์ต้องการเมล็ดพันธุ์ที่ตอบโจทย์ ได้พันธุ์ใหม่ๆ ผลผลิตสูง ด้านทานโรค - หากไทยเข้า UPOV แล้วมีพันธุ์ออกมาให้เลือกใช้มากขึ้น พันธุ์ดีราคาจะแพงคุ้มครองค่าก็ยินดีจ่าย - ต้องมีการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง - พันธุ์เป็นปัจจัยแรกที่เกษตรกรคำนึงถึง			
4.	ข้าว และ พืชผัก (6)	เห็นด้วยมาก - เพราะจะได้มีพันธุ์ใหม่มากขึ้นมาแก้ปัญหาต่างๆ - เกิดการแข่งขันมากขึ้น ได้เมล็ดพันธุ์ตรงกับความต้องการ มีพันธุ์ให้เลือกใช้มากขึ้น - ผู้ปลูกผักจะไม่นิยมเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ปลูกต่อ - ต้องการเมล็ดพันธุ์ดี เชื่อมั่นได้		จะเป็นผลประโยชน์เฉพาะต่อบริษัทยักษ์ใหญ่/ราคาจะแพงขึ้นหรือไม่/ผูกขาดหรือไม่ ในการนี้ ดร.บุญยูนารถ นางวงษ์ นายกสมาคมการค้าเมล็ดพันธุ์ไทย ได้ชี้แจงและให้ข้อมูลในภาพรวมของการประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมเมล็ดพันธุ์ของประเทศไทย โดยมองว่าทุกคนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นทีมไทยแลนด์	- ประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้ทำความเข้าใจ

คำถาม

1. ใครสามารถเป็นนักปรับปรุงพันธุ์พืชได้บ้าง

ตอบ ทุกคนสามารถเป็นนักปรับปรุงพันธุ์พืชได้ ซึ่งการปรับปรุงพันธุ์พืชต้องปรับปรุงพันธุ์ใหม่ที่ยังไม่มีในธรรมชาติ หรือแตกต่างจากที่มีในธรรมชาติ จำเป็นต้องมีนักปรับปรุงพันธุ์ทั้งจากภาครัฐ เอกชน เพื่อให้ได้พันธุ์ใหม่ตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกรและผู้บริโภค

2. การปรับปรุงพันธุ์ก่อให้เกิดประโยชน์อะไรอย่างไรกับคนไทย

ตอบ การปรับปรุงพันธุ์และพันธุ์พืชใหม่เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างงาน สามารถดึงดูดคนรุ่นใหม่ให้มาทำงานในด้านการเกษตร ตัวอย่างในแคนาดา มีการปรับปรุงพันธุ์ไม้ดอกพันธุ์ใหม่ที่มีคุณภาพ ทำให้มีการจ้างงาน ทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

3. ถ้าเป็นสมาชิก UPOV จะเป็นการเอื้อประโยชน์แก่บริษัทฯ ใหญ่หรือไม่

ตอบ ไม่ใช่ ระบบ UPOV เป็นระบบที่มีความเท่าเทียมสำหรับทุกคน

4. การจดทะเบียนคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่และการขึ้นทะเบียนรับรองพันธุ์พืชแตกต่างกันอย่างไร

ตอบ การขึ้นทะเบียนรับรองพันธุ์พืช (Notified Variety) เป็นการจดทะเบียนข้อมูลพันธุ์พืช เปรียบเสมือนการทำบัตรประจำตัวประชาชนให้พันธุ์พืช ในการออกหนังสือรับรองพันธุ์พืชขึ้นทะเบียนมีค่าธรรมเนียม 100 บาท ไม่มีสิทธิเชิงทรัพย์สินทางปัญญา แต่สามารถเก็บเป็นเชิงหลักฐานได้ ขณะที่การจดทะเบียนคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่จะมีสิทธิความเป็นเจ้าของในเชิงทรัพย์สินทางปัญญาในพันธุ์พืชนั้น มีระยะเวลาการคุ้มครองสิทธิ และค่าธรรมเนียมรายปีตลอดอายุการคุ้มครอง

ภาพประกอบการสัมมนาวันที่สอง

ภาพประกอบการสัมมนาวันที่สอง (ต่อ)

วันที่สาม : 21 สิงหาคม 2567 เวลา 09.00 – 16.00 น.

รูปแบบการประชุม : onsite (ไม่มี online)

ผู้เข้าร่วมการประชุม : จำนวน 73 คน ประกอบด้วย ผู้แทนจากหน่วยงานต่างประเทศ 3 คน นักปรับปรุงพันธุ์/นักวิจัย 50 คน เกษตรกร 5 คน และหน่วยงานภาครัฐ 15 คน

1. สถานการณ์การคุ้มครองพันธุ์พืชในประเทศไทยในปัจจุบัน

The Current Status of Plant Variety Protection in Thailand

ผู้บรรยาย : นางสาวธิดาภรณ์ แสนอุดม ผู้อำนวยการสำนักคุ้มครองพันธุ์พืช

ประเทศไทยเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization, WTO) ซึ่งในข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า (The Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights --TRIPs) ข้อ 27.3 บ (27.3b) กำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องจัดให้มีการคุ้มครองพันธุ์พืช โดยใช้ ระบบสิทธิบัตร (Patent systems) หรือระบบกฎหมายเฉพาะที่มีประสิทธิภาพ (Effective *sui generis* system) หรือทั้งสองระบบร่วมกัน และโดยที่ประเทศไทยไม่อนุญาตให้การคุ้มครองสิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิต (พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 9) จึงเลือกแนวทางการให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ โดยใช้ระบบกฎหมายเฉพาะของตนเอง โดยนำสองแนวคิดของอนุสัญญาระหว่างประเทศเข้ามาไว้ด้วยกัน คือ อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (The International Convention for the Protection of New Varieties of Plants : UPOV) และอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity : CBD) ซึ่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 แบ่งออกเป็น 2 ระบบในพืช 4 ประเภท ได้แก่ (1) การคุ้มครองเชิงทรัพย์สินทางปัญญา : ระบบการจดทะเบียน คือ พันธุ์พืชใหม่ (New Plant Variety) และพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น (Local Domestic Plant Variety) (2) การคุ้มครองเชิงอนุรักษ : ระบบการขออนุญาต ควบคุมกำกับดูแลการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ คือ พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป (General Domestic Plant Variety) และพันธุ์พืชป่า (Wild Plant Variety) ชนิดพืชที่ได้รับการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่จะต้องเป็นชนิดพืชที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดไว้เท่านั้น (มาตรา 14) ปัจจุบันมีทั้งหมด 107 รายการ ได้แก่ กลุ่มพืชไร่ 21 รายการ กลุ่มพืชผัก 25 รายการ กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับ 27 รายการ กลุ่มไม้ผล 27 รายการ กลุ่มพืชให้เนื้อไม้ 5 รายการ และกลุ่มเห็ด 2 รายการ และสิทธิของผู้ทรงสิทธิในพันธุ์พืชใหม่มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการ ผลิต ขาย หรือจำหน่ายด้วยประการใด นำเข้ามาในราชอาณาจักร ส่งออกนอกราชอาณาจักร หรือมีไว้เพื่อกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดดังกล่าว ซึ่งส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชใหม่ และข้อยกเว้นสิทธิในพันธุ์พืชใหม่ ได้แก่ (1) การกระทำเกี่ยวกับพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการคุ้มครอง โดยไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นส่วนขยายพันธุ์ (2) การศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือวิจัยเกี่ยวกับพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการคุ้มครอง เพื่อปรับปรุงพันธุ์ หรือพัฒนาพันธุ์พืช (3) การกระทำเกี่ยวกับพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการคุ้มครอง ซึ่งกระทำโดยสุจริต (4) การเพาะปลูกหรือขยายพันธุ์สำหรับพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการคุ้มครอง โดยเกษตรกร ด้วยการใช้ส่วนขยายพันธุ์ที่ตนเองเป็นผู้ผลิต (5) การกระทำเกี่ยวกับพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการคุ้มครอง โดยไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้า (6) การขายหรือจำหน่ายด้วยประการใด ซึ่งส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการคุ้มครอง ซึ่งถูกนำออกจำหน่าย โดยผู้ทรงสิทธิหรือด้วยความยินยอมของผู้ทรงสิทธิ

ความแตกต่างระหว่างอนุสัญญา UPOV 1991 กับพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 รายละเอียด ดังนี้

ประเด็น	อนุสัญญาพอฟ 1991	พ.ร.บ. คุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542
1. ขอบเขตของกฎหมาย	การคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่	- การคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ - การคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น - การควบคุมกำกับดูแลพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไปและพันธุ์พืชป่า และกองทุน (CBD/ABS/ITPGRFA)
2. นิยามนักปรับปรุงพันธุ์พืช	ผู้ทำการปรับปรุงพันธุ์พืช ผู้ค้นพบและพัฒนาพันธุ์พืช นายจ้าง ทายาท	ผู้ทำการปรับปรุงพันธุ์หรือพัฒนาพันธุ์จนได้พันธุ์พืชใหม่
3. ชนิดพืชที่เปิดให้พันธุ์ใหม่จดคุ้มครองได้	ทุกชนิดพืช	เฉพาะชนิดพืชที่รัฐมนตรีประกาศเท่านั้น ปัจจุบันมีจำนวน 107 รายการ
4. เงื่อนไขความใหม่	ต้องยังไม่ขายหรือจำหน่ายส่วนขยายพันธุ์หรือสิ่งที่เกี่ยวเนื่องได้เกินกว่า 1 ปี ภายในประเทศ และในต่างประเทศ 4 ปี สำหรับพืชทั่วไปและ 6 ปี สำหรับไม้ยืนต้น ก่อนวันยื่นขอจดทะเบียน	ต้องยังไม่ขายหรือจำหน่ายส่วนขยายพันธุ์ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เกินกว่า 1 ปี ก่อนวันยื่นขอจดทะเบียน
5. อายุการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่	- พืชทั่วไป ไม่ต่ำกว่า 20 ปี - ไม้ยืนต้นและไม้เถาวัลยืนต้น ไม่ต่ำกว่า 25 ปี	- พืชที่ให้ผลผลิตภายในสองปี 12 ปี - พืชที่ให้ผลผลิตเกินกว่าสองปี 17 ปี - พืชใช้เนื้อไม้ 27 ปี
6. ขอบเขตของสิทธิ	- ส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์คุ้มครอง - ผลผลิตและ/หรือผลิตภัณฑ์ พันธุ์ EDVs - พันธุ์ที่จำเป็นจะต้องใช้พันธุ์คุ้มครองในการผลิตทุกครั้ง เช่น ลูกผสมชั่วที่ 1 (F1 Hybrid)	เฉพาะส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์คุ้มครอง
7. ข้อกำหนดเกี่ยวกับการอนุญาตให้เกษตรกรสามารถเก็บเมล็ดพันธุ์พืชใหม่ ไว้ปลูกต่อได้	กำหนดให้สมาชิกอาจพิจารณายืดหยุ่นให้สามารถทำได้ในพืชที่ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดและมีความสำคัญต่อวิถีปฏิบัติทั่วไปของเกษตรกร (common practice)	การเพาะปลูกหรือขยายพันธุ์สำหรับพันธุ์พืชใหม่ที่ได้รับการคุ้มครองโดยเกษตรกร ด้วยการใช้ส่วนขยายพันธุ์ที่ตนเองเป็นผู้ผลิต
8. การคุ้มครองชั่วคราว	มีกำหนดให้มีการคุ้มครองชั่วคราว (Provisional protection) ตั้งแต่วันที่ยื่นขอ	ไม่กำหนดให้มีการคุ้มครองชั่วคราว

ประเด็น	อนุสัญญาอุพอฟ 1991	พ.ร.บ. คຸ້ມครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542
	จดหรือวันที่ประกาศโฆษณาจนถึงวันที่ได้รับการคุ้มครอง	
9. การตั้งชื่อพันธุ์พืชใหม่	ระบุหลักเกณฑ์อยู่ในกฎหมายหลัก	ระบุหลักเกณฑ์อยู่ในกฎหมายลำดับรอง
10. เงื่อนไขในการรับจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ / เงื่อนไขในการให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (Conditions for the Protection)	- มีความใหม่ (Novelty) - มีความแตกต่างจากพันธุ์ทั่วไป (Distinctness) - มีความสม่ำเสมอ (Uniformity) - มีความคงตัวทางพันธุกรรม (Stability) - มีการตั้งชื่อที่เหมาะสม (Denomination) - ดำเนินการตามวิธีปฏิบัติ (Formality)	- มีความใหม่ (Novelty) - มีความแตกต่างจากพันธุ์ทั่วไป (Distinctness) - มีความสม่ำเสมอ (Uniformity) - มีความคงตัวทางพันธุกรรม (Stability) - มีการตั้งชื่อที่เหมาะสม (Denomination) - ดำเนินการตามวิธีปฏิบัติ (Formality) - กรณีใช้พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไปและพันธุ์พืชป่าในการปรับปรุงพันธุ์ ต้องมีข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ (ABS)

2. ระบบการคุ้มครองพันธุ์พืช UPOV มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ต่อเกษตรกรและนักปรับปรุงพันธุ์พืชอย่างไร รวมไปถึงผลกระทบต่อความยั่งยืนและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

The UPOV PVP system: Benefits for farmers, breeders, and implications to sustainability and climate change

ผู้บรรยาย : 1) Ms. Yolanda Huerta, Vice Secretary-General, International Union for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV)

2) Mr. Francesco Mattina, President, Community Plant Variety Office (CPVO)

พันธุ์พืชใหม่สำคัญต่อความมั่นคงทางอาหารในสถานการณ์ที่สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงมากขึ้นภายใต้ระบบ UPOV มีความร่วมมือกันของผู้เชี่ยวชาญทั่วโลกที่จะปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่ๆ ซึ่งเกษตรกรมากกว่าร้อยละ 80 เห็นว่าพันธุ์พืชใหม่ต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้และยังต้องมีคุณค่าทางอาหาร ช่วยให้เกษตรกรรับมือกับสภาพอากาศได้ และสรุปด้วย 4 ประการที่เป็นหัวใจของพันธุ์พืชใหม่ ได้แก่ ผลผลิตที่ดีขึ้น โภชนาการที่ดีขึ้น ชีวิตที่ดีขึ้น และพืชที่ดีขึ้น

ระบบ UPOV มีวัตถุประสงค์กระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงพันธุ์พืช ซึ่งการที่มีพันธุ์พืชใหม่ เกษตรกรสามารถเลือกได้ และตัวเลือกที่หลากหลายจะสามารถเอาชนะตลาดใหม่ ๆ ได้ เช่น เวียดนาม หลังเป็นสมาชิก UPOV ทำให้เกิดพันธุ์ใหม่ ๆ เมล็ดพันธุ์ใหม่ ๆ ที่คุณภาพสูงขึ้นกระจายสู่เกษตรกร

3. ขอบเขตและข้อยกเว้นต่อสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์พืช

Scope and Exceptions to the Breeder's Right

ผู้บรรยาย : 1) Ms. Yolanda Huerta, Vice Secretary-General, International Union for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV)

2) Mr. Francesco Mattina, President, Community Plant Variety Office (CPVO)

ขอบเขตและข้อยกเว้นต่อสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์พืช มีดังนี้

- 1) การปรับปรุงพันธุ์พืชสามารถนำพันธุ์คุ้มครอง (protected varieties) ไปใช้ในการพัฒนาพันธุ์ได้โดยไม่ต้องขออนุญาต
- 2) การศึกษา ทดลองวิจัย
- 3) ใช้ในเชิงส่วนตัว ไม่ใช่ในเชิงพาณิชย์
- 4) การเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ปลูกในฤดูถัดไป (Farm Saved Seeds)

ในกรณีที่จะผลิตพันธุ์ลูกผสมชั่วรุ่นที่ 1 (F1 hybrid) หากต้องใช้พันธุ์พ่อแม่ที่เป็นพันธุ์แท้ที่ได้รับการจดคุ้มครองในการผลิตลูกผสมทุกครั้งจะต้องขออนุญาตจากผู้เป็นเจ้าของพันธุ์พ่อแม่ด้วย

ข้อดีของการยกเว้นสิทธิ คือ การที่นักปรับปรุงพันธุ์พืชยังคงเข้าถึงแหล่งเชื้อพันธุกรรมได้ ฐานพันธุกรรมสำหรับการปรับปรุงพันธุ์พืชกว้างขึ้นและได้รับการอนุรักษ์ไว้ มีการปรับปรุงความหลากหลายพันธุ์พืชให้ดีขึ้น และเป็นโอกาสสำหรับนักปรับปรุงพันธุ์ในการแบ่งปันประโยชน์จากกิจกรรมปรับปรุงพันธุ์พืช

การเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ปลูกในฤดูถัดไป (Farm Saved Seeds) อนุสัญญา UPOV ไม่ได้กำหนดว่าพืชใดเก็บส่วนขยายพันธุ์ได้หรือไม่ได้ ให้แต่ละประเทศไปศึกษาและดูวิธีปฏิบัติแบบดั้งเดิมของเกษตรกรในประเทศนั้น ๆ ว่าพืชใดเป็นพืชที่มีวิถีดั้งเดิม และต้องออกแบกฎหมายในการกำหนดให้พืชชนิดใดบ้างสามารถเก็บเมล็ดพันธุ์ได้ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและเพื่อความมั่นคงทางอาหาร เช่น ข้าว ถั่วเขียว ถั่วเหลือง มันสำปะหลัง อ้อย

คำถาม

1. ข้อปฏิบัติ/เงื่อนไขการเก็บเมล็ดพันธุ์ (FSS) สามารถใช้กับทุกประเทศที่อยู่ภายใต้สหภาพยุโรป (EU) เลยหรือไม่

ตอบ ทุกประเทศ ยกเว้น 4 ประเทศ ได้แก่ กรีซ ลักเซมเบิร์ก สาธารณรัฐไซปรัส สาธารณรัฐมอลตา

2. มีพืชใดบ้างในประเทศไทยที่มีการเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้ในฤดูถัดไป

ตอบ ข้าว ถั่วเหลือง มันสำปะหลัง และอ้อย

4. การคุ้มครองพันธุ์พืชที่เป็นอนุพันธุ์ของพันธุ์พืชคุ้มครอง (EDVs)

Essentially derived varieties

ผู้บรรยาย : 1) Ms. Yolanda Huerta, Vice Secretary-General, International Union for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV)

2) Mr. Francesco Mattina, President, Community Plant Variety Office (CPVO)

ในปัจจุบันเทคโนโลยีมีการพัฒนาและก้าวกระโดดอย่างรวดเร็วเช่นกัน มีวิธีการใหม่ ๆ ที่จะทำให้การปรับปรุงพันธุ์ใช้เวลาอันน้อยลงและได้พันธุ์ที่มีลักษณะตรงกับความต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของพันธุ์วิศวกรรม การกลายพันธุ์ การแก้ไขยีน การตัดต่อพันธุกรรมที่นำเอาลักษณะที่ดีเข้ามาหรือนำลักษณะที่ไม่ดีออกไป ทำให้ได้พันธุ์ใหม่อย่างรวดเร็ว ในทางปฏิบัติคือพันธุ์เดิมหรือพันธุ์พืชใหม่ได้มาจากการปรับปรุงพันธุ์ที่ใช้วิธีการขั้นตอนและเวลาที่มากกว่าจะได้พันธุ์ใหม่ และการนำเทคโนโลยีใหม่เข้ามาใช้กับพันธุ์เดิมที่มีอยู่ทำให้ได้พันธุ์พืชใหม่อีกหนึ่งพันธุ์ที่ดีโดยใช้ระยะเวลาอันน้อยลง แต่โดยพื้นฐานพันธุกรรมส่วนใหญ่ยังคงเป็นของพันธุ์เดิมหรือพันธุ์พื้นฐานแต่มียีนและลักษณะที่แตกต่างจากเดิมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ดังนั้น จึงมีการทบทวนและมีข้อบททางกฎหมายที่ให้ความสำคัญและเพื่อให้เคารพสิทธิแก่นักปรับปรุงพันธุ์ที่เป็นคนปรับปรุงพันธุ์ตั้งต้น เพื่อให้เกิดความสมดุลกับทุกฝ่าย และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างนักปรับปรุงพันธุ์และผู้พัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ โดยหากพิจารณาแล้วว่าพันธุ์ใหม่ที่ผ่านมากระบวนการปรับปรุงพันธุ์โดยการตัดต่อพันธุกรรมแล้ว มีลักษณะเป็นพันธุ์ที่เหมือนพันธุ์สำคัญมาจากพันธุ์ตั้งต้น (Essentially derived varieties : EDVs) เมื่อจะจำหน่ายหรือทำการค้า จะต้องขออนุญาตผู้ทรงสิทธิก่อน

คำถาม

1. ข้าวโพด 2 พันธุ์ ที่มีลักษณะที่แตกต่างกัน พันธุ์ที่หนึ่งมีใบสีเขียว พันธุ์ที่สองมีใบสีม่วง (เกิดการกลายตามธรรมชาติ) หรือมีการต้านทานโรค ลักษณะแบบนี้เป็น EDVs (ที่เกิดจากเทคนิคการแก้ไขยีน) หรือไม่

ตอบ การเปลี่ยนสีของใบไม่ใช่ลักษณะที่สำคัญของข้าวโพด แต่ถ้าเป็นลักษณะการต้านทานโรคซึ่งเป็นลักษณะสำคัญ

ก็อาจจะเป็น EDVs พันธุ์ที่มีพันธุกรรมสำคัญ (Predominantly derived) ในขณะที่ยังคงมีลักษณะเดิมอยู่ด้วย และมีหลักฐานว่ามีขั้นตอนการปรับปรุงพันธุ์จากการตัดต่อพันธุกรรมก็ชัดเจนว่าเป็น EDVs

ตัวอย่าง เช่น พันธุ์พืชมีลักษณะ 10 อย่าง แต่เมื่อผ่านการปรับปรุงพันธุ์แล้วปรากฏว่าเหลือลักษณะเหมือนเดิม 8 อย่าง แตกต่างไป 2 อย่าง (ที่ตั้งใจให้เปลี่ยน) ซึ่งยังคงมีลักษณะ 8 ลักษณะที่ยังเหลืออยู่อาจจะเป็นลักษณะความสูงของต้น แต่ลักษณะที่แตกต่างกัน คือ จากมีผลขนาดเล็กสีเหลือง เป็นผลขนาดใหญ่สีแดง ซึ่งลักษณะส่วนใหญ่ยังคงเป็นแบบพันธุ์เดิม เพราะฉะนั้น พันธุ์ลักษณะนี้ถือว่าเป็น EDVs

5. การปรับปรุงพันธุ์พืชและการอนุรักษ์ทรัพยากรทางพันธุกรรม

Plant breeding and conservation of genetic resources

ผู้บรรยาย : Mr. Francesco Mattina, President, Community Plant Variety Office (CPVO)

ทรัพยากรพันธุกรรมเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการปรับปรุงพันธุ์ เพราะหากมีแหล่งพันธุกรรมเริ่มต้นที่ดีจะทำให้สามารถปรับปรุงพันธุ์ให้มีพันธุ์พืชใหม่ที่ดียิ่งขึ้นได้ ทรัพยากรพันธุกรรมไม่ได้ใช้เพียงการปรับปรุงพันธุ์เท่านั้น แต่ยังเป็นสิ่งสำคัญพื้นฐานทางการเกษตรโดยทั่วไป เราจึงต้องตระหนักและมีการจัดการทรัพยากร โดยทำอย่างไรให้สามารถจัดการและอยู่ในกรอบของกฎหมาย กฎระเบียบ มีการนาระบบต่าง ๆ มาใช้ในการคุ้มครองพันธุ์ต่าง ๆ เช่น IP, TRIPS, EU-CPVO, UPOV โดยให้สิทธิทั้งสหภาพยุโรป ในส่วนของทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity : CBD) และพิธีสารนาโงย่า (Nagoya protocol)

ที่กล่าวถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรม การใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างยั่งยืน การเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน และการอนุรักษ์ความรู้ดั้งเดิมที่เชื่อมโยงกับทรัพยากรพันธุกรรม แต่สำหรับ CPVO ไม่ได้ใช้หลักการของพิธีสารนาโงย่ามาเป็นเงื่อนไขของการรับคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ แต่ในแบบคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่จะมีให้แจ้งข้อมูลประวัติที่มาของพันธุ์ว่าพันธุ์พ่อแม่ที่ใช้คือพันธุ์อะไร และใช้วิธีการอะไรในการปรับปรุงพันธุ์ และไม่ได้มีหน้าที่ในการควบคุมการเข้าถึงของทรัพยากรพันธุกรรมพืช

คำถาม

1. คดีการฟ้องร้องสิทธินักปรับปรุงพันธุ์มีกรณีตัวอย่างของเกษตรกรรายย่อยบ้างหรือไม่

ตอบ ยังไม่มีกรณีตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรรายย่อย ส่วนมากเป็นนิติบุคคลหรือเป็นเกษตรกรรายใหญ่

ภาพประกอบการสัมมนาวันที่สาม

